

หลักการและ แนวปฏิบัติสำหรับ

นักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล
ในการวางแผนช่วยเหลือ
ดูแลสุขภาพรายบุคคล

ทินกร บัวชู (บรรณาธิการ)

ทิฏฐิ ศรีวิสัย

**หลักการและแนวปฏิบัติ
สำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล
ในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล**

**หลักการและแนวปฏิบัติ
สำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล
ในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล**

**กนกร บัวชู
กัญฉวี ศรีวิสัย**

 สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2569

190.-

ทินกร บัวชู

หลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพ
รายบุคคล / ทินกร บัวชู, ทิฏฐิ ศรีวิสัย

1. บริการการพยาบาล. 2. แผนการพยาบาล 3. ผู้ช่วยพยาบาล.
1. ทิฏฐิ ศรีวิสัย.

610.73

ISBN (e-book) 978-974-03-4459-9

สพจ. 2706

assคุณคำวิชาการ *สู่สังคม*
Knowledge to All
www.cupress.chula.ac.th

สิทธิในการผลิตและพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นของสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแต่ผู้เดียว
การผลิตและการลอกเลียนหนังสือเล่มนี้ไม่ว่ารูปแบบใดทั้งสิ้น
ต้องได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดทำโดย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2569

www.cupress.chula.ac.th [CUB6906-022K]

โทร. 0-2218-3562-3

บรรณาธิการอำนวยการ : รองศาสตราจารย์ ดร.วิมลวรรณ พิมพ์พันธุ์

กองบรรณาธิการฝ่ายวิชาการ : ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนถ บุนนาค

ศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ เดชะอำไพ

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ชิษณุ พันธุ์เจริญ

รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์

ผู้ประสานงาน : วาสนา ชำเซ็น   พิสูจน์อักษร : พุรกอน สลาม

ออกแบบปกและรูปเล่ม : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สั่งซื้อได้ที่ ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

<http://www.chulabook.com>

โทร. 08-6323-3703-4

customer@cubook.chula.ac.th, info@cubook.chula.ac.th

Apps: CU-eBook Store

คำอุทิศ

“...แต่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ช่วยกลั่นกรองหนังสือ ตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมในการเขียนหนังสือเล่มนี้...”

“...กราบขอบพระคุณคณาจารย์ที่สั่งสอนผมมา

และขอขอบคุณผู้ป่วยที่เปรียบเสมือนแหล่งความรู้ทางการศึกษาพยาบาล เป็นครูผู้สร้างประสบการณ์ให้กับผู้เขียนและนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล ผู้เขียนอุทิศหนังสือหลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล เกือบทุกสิ่งทุกอย่าง ตลอดจนทุกกิจกรรม การช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยรายบุคคลที่ถูกบรรจุอยู่ในนี้ อุทิศแด่ผู้ป่วยเหล่านั้น...”

“...ขอบคุณ อาจารย์ทิวัญญิ ศรีวิสัย ผู้ร่วมเขียน และทุกคนที่เป็นแรงบันดาลใจให้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา...”

“...สุดท้าย ขอขอบคุณแต่ตัวผมเอง หากปราศจากความต้องการให้มีหนังสือเรียนเฉพาะสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลใช้ในการฝึกปฏิบัติงาน หนังสือเล่มนี้จะไม่วันเกิด เรื่องราวทั้งหมดผมขออุทิศหนังสือเล่มนี้ให้กับ บิดา มารดา และครอบครัว บัวชู...”

คำนิยม

หนังสือหลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล ในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล มีเนื้อหาทันสมัยและ ครบถ้วนสมบูรณ์ สร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการและเสริมรากฐานความเป็น วิชาชีพพยาบาลที่มั่นคง ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในสาระสำคัญโดยเบ็ดเสร็จ ในแต่ละบทแต่ละช่วงวัย

ขอชื่นชมผู้เขียนที่ได้เขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา และเห็นถึงความมุ่งมั่น ที่จะพัฒนาวิชาชีพให้กับการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล ดังคำขวัญ มหาวิทยาลัยรามคำแหง “เปลวเทียนให้แสง รามคำแหงให้ทาง”

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำนิยม

หลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล เป็นหนังสือที่เขียนโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร บัวชู และอาจารย์ทฤษฎี ศรีวิสัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการฝึกปฏิบัติงานช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคลที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนตามความต้องการขั้นพื้นฐานในกิจวัตรประจำวัน ได้อย่างมีคุณภาพ

ขอชื่นชมในความมุ่งมั่นของอาจารย์ทั้งสองท่าน ที่ต้องการให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าต่อเพื่อนมนุษย์และวิชาชีพ

อาจารย์ ดร.ณัทกวี ศิริรัตน์

คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำนิยม

หนังสือหลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคลนั้น เป็นหนังสือที่สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของการดูแลผู้ป่วย ซึ่งผู้อ่านสามารถนำไปใช้ได้ทันที เนื่องจากผู้เขียนได้กลั่นกรองข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการดูแลผู้ป่วย ที่ครอบคลุมปัญหาสุขภาพที่พบบ่อย และกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลตามปัญหาสุขภาพ อีกทั้งยังเป็นการใช้ภาษาที่กระชับและผู้อ่านสามารถศึกษาได้ด้วยตนเองอีกด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด วรรณพรศิริ
คณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

คำนำ (พิมพ์ครั้งที่ 3)

หนังสือ “หลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล” เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลใช้สำหรับวางแผนช่วยเหลือดูแลผู้ป่วย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการพยาบาลในการดูแลสุขภาพรายบุคคลทุกช่วงวัยตั้งแต่ การอภิบาลทารก การช่วยเหลือดูแลเด็ก การช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้ใหญ่ การช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การช่วยเหลือดูแลสุขภาพจิต และการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลในชุมชนตามขอบเขตหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาล

การพิมพ์ครั้งที่ 3 เกิดจากความสนใจของผู้อ่านอย่างต่อเนื่อง และยังสามารถนำแบบประเมินภาวะสุขภาพ 8 แบบแผน ไปใช้ประเมินภาวะสุขภาพและวางแผนช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยในสถานพยาบาลของการฝึกปฏิบัติในหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล ที่ครอบคลุมภาวะสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ทำให้หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้เรียนกลุ่มนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลเป็นอย่างยิ่ง

ผู้เขียนขอขอบคุณที่หนังสือยังได้รับความนิยมเป็นอย่างมากจนถึงการพิมพ์ซ้ำในครั้งนี้ ทั้งผู้เรียน ผู้จัดจำหน่าย และผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นพลังใจให้ผู้เขียนได้พัฒนาหนังสือตำราให้กับกลุ่มนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลในเล่มต่อ ๆ ไปอีกด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร บัวชู

บรรณาธิการ

1 เมษายน 2569

คำนำพิมพ์ครั้งที่ 1

หนังสือหลักการและแนวปฏิบัติสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล ในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคล ประกอบด้วย ตอนที่หนึ่ง แนวคิดกระบวนการพยาบาลและการประยุกต์ใช้ ที่พัฒนามาจากเอกสารประกอบการสอน และตอนที่สอง การวางแผนกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยตามช่วงวัย เรียบเรียงขึ้นสำหรับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลใช้สำหรับวางแผนช่วยเหลือดูแลผู้ป่วย โดยประยุกต์ใช้แนวคิดกระบวนการพยาบาลในการดูแลสุขภาพรายบุคคล ทุกช่วงวัย ตั้งแต่การอภิบาลทารก การช่วยเหลือดูแลเด็ก การช่วยเหลือดูแลสุขภาพ ผู้ใหญ่ การช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การช่วยเหลือดูแลสุขภาพจิต และการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลในชุมชน ตามขอบเขตหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาล ตามที่พยาบาลวิชาชีพมอบหมาย กล่าวคือ ให้ทำงานเสริมพยาบาลวิชาชีพ ในการกระทำหน้าที่การพยาบาล แต่ไม่ใช่ทำงานทดแทนพยาบาลวิชาชีพ

ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาล ใช้สำหรับการเรียนการสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล และเป็นแนวทางสำหรับการวางแผนช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยที่ครอบคลุมภาวะสุขภาพ ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร บัวชู

บรรณาธิการ

1 มกราคม 2567

ผู้พิมพ์

ทินกร บัวชู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

พย.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พย.ม. (การบริหารการพยาบาล) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กศ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ทัญญู ศรีวิสัย

อาจารย์

พย.บ. วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุตรดิตถ์

พย.ม. (การพยาบาลผู้ใหญ่) มหาวิทยาลัยมหิดล

สารบัญ

	หน้า
ตอนที่ 1 แนวคิดกระบวนการพยาบาลและการประยุกต์ใช้	1
บทที่ 1 แนวคิดกระบวนการพยาบาล	3
บทที่ 2 การประยุกต์กระบวนการพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือ ดูแลสุขภาพรายบุคคล: กรณีศึกษาผู้ป่วยโรคปอดอักเสบ	29
ตอนที่ 2 การวางแผนกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยตามช่วงวัย	53
บทที่ 3 ปัญหาสุขภาพและกิจกรรมการอภิบาลทารกและช่วยเหลือดูแลเด็ก	55
บทที่ 4 ปัญหาสุขภาพและกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้ใหญ่	89
บทที่ 5 ปัญหาสุขภาพและกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ	123
บทที่ 6 ปัญหาสุขภาพและกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลสุขภาพจิต	155
บทที่ 7 ปัญหาสุขภาพและกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลสุขภาพบุคคลในชุมชน	191
ภาคผนวก	225
ขอบเขตหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาล	227
แบบประเมินภาวะสุขภาพ	232
บรรณานุกรม	233
ดัชนี	249
ประวัติผู้เขียน	255

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 แบบประเมินภาวะสุขภาพของ ทินกร บัวชู และคณะ (8 แบบแผน)	32
2 การประเมินสภาพจิตโดยการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิด แบบแผนสุขภาพของ Videbeck และ เอกอูมา อี้มค้ำ (8 แบบแผน)	158

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กระบวนการพยาบาลของ Aggleton & Chalmers (1986)	6
2 กระบวนการพยาบาลของ Ackley & Ladwig (2006)	7
3 โมเดล Biopsychosocial	156
4 พีระมิตผลกระทบต่อสุขภาพ ของ Frieden (2010)	193

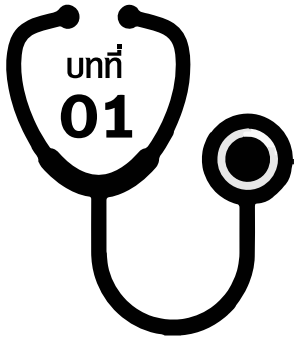

ตอนที่ 1

แนวคิดกระบวนการพยาบาล
และการประยุกต์ใช้

แนวคิดกระบวนการพยาบาล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทินกร บัวชู

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

1. นักศึกษาสามารถอธิบายความสำคัญของกระบวนการพยาบาลได้
2. นักศึกษาสามารถบอกขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลได้
3. นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้กระบวนการพยาบาลในการวางแผนช่วยเหลือดูแลสุขภาพรายบุคคลได้

ขอบเขตหน้าที่ของผู้ช่วยพยาบาล (Practical Nurse)

ผู้ช่วยพยาบาลเป็นผู้ช่วยทำการพยาบาลตามที่พยาบาลวิชาชีพมอบหมาย ในการดูแลผู้ที่ต้องพึ่งพิงในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยและสิ่งแวดล้อม ทำหน้าที่ในการพยาบาลที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนโดยช่วยเหลือผู้ป่วยตามความต้องการขั้นพื้นฐานในกิจวัตรประจำวัน ป้องกันภาวะแทรกซ้อน และอันตรายต่าง ๆ สังเกตอาการ วัตถุประสงค์สุขภาพ และบันทึกติดตามความเปลี่ยนแปลงของอาการ และอาการแสดงของโรค ช่วยเหลือแพทย์และพยาบาลวิชาชีพในการตรวจและการรักษาพยาบาลต่าง ๆ จัดเตรียมอุปกรณ์และสิ่งแวดล้อมในการปฐมพยาบาล

ในภาวะฉุกเฉิน รวมทั้งให้การฟื้นฟูสภาพตามแผนการรักษา สภากาชาดพยาบาล จึงได้กำหนดงานกาชาดพยาบาลที่สามารถมอบหมายให้แก่ผู้ช่วยพยาบาลทำงาน เสริมพยาบาลวิชาชีพในการกระทำหน้าที่การพยาบาล แต่ไม่ใช่ทำงานทดแทน พยาบาลวิชาชีพ ซึ่งหลักเกณฑ์ทั่วไปสำหรับการมอบหมายงานให้กับผู้ช่วยพยาบาล พยาบาลวิชาชีพจะต้องอาศัยหลักปฏิบัติ¹ ดังนี้

1. กรณีที่ผู้ป่วยรู้สึกตัว ต้องให้ผู้ป่วยมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและ ประเมินความต้องการก่อนจะมีการมอบหมายงาน

2. งานที่มอบหมายจะต้องผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขต ของการพยาบาล

3. งานที่มอบหมายจะต้องแน่ใจว่ากระทำแล้วเกิดความปลอดภัยและ ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้รับบริการ คำนึงถึงความต้องการของผู้รับบริการ ความรู้และ ทักษะของผู้ช่วยพยาบาล

4. งานที่มอบหมายนั้นไม่จำเป็นต้องใช้การตัดสินใจในการกระทำ ยกเว้น ในภาวะฉุกเฉิน

5. พยาบาลวิชาชีพจะต้องทำการนิเทศงานแก่ผู้ช่วยพยาบาลที่มอบหมายงาน

6. พยาบาลวิชาชีพจะต้องรับผิดชอบการกระทำและผลที่ตามมา สำหรับงานที่ได้มอบหมายไป

พยาบาลวิชาชีพซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการพยาบาลและคุณภาพ ของการพยาบาลที่ผู้รับบริการได้รับทั้งหมด ตั้งแต่การประเมินความต้องการ การพยาบาล การวางแผนการพยาบาล การนำแผนการพยาบาลไปปฏิบัติและ การประเมินผล กระบวนการพยาบาลจึงเป็นส่วนประกอบสำคัญและจำเป็นของ การปฏิบัติการพยาบาลเชิงวิชาชีพถึงแม้ว่าผู้ช่วยพยาบาลจะทำงานเสริมพยาบาล วิชาชีพในการกระทำหน้าที่การพยาบาล และผู้ช่วยพยาบาลซึ่งเป็นผู้สำเร็จการศึกษา จากหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาลที่สภากาชาดพยาบาลรับรอง ดังนั้น

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า นักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลจึงควรมีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการพยาบาล และสามารถวางแผนกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วย ภายใต้การนิเทศของพยาบาลวิชาชีพและอาจารย์พยาบาลในการฝึกปฏิบัติงาน ในหลักสูตรประกาศนียบัตรผู้ช่วยพยาบาล เพื่อช่วยพยาบาลวิชาชีพและ ทีมการพยาบาลทำการพยาบาลตามแผนการรักษาได้อย่างปลอดภัย

ความหมาย

กระบวนการพยาบาล หมายถึง² ขั้นตอนหรือวิธีการในการแก้ปัญหาทางสุขภาพของผู้รับบริการอย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การประเมินภาวะสุขภาพ (health assessment) 2) การวินิจฉัยทางการพยาบาล (nursing diagnosis) 3) การวางแผนการพยาบาล (planning) 4) การปฏิบัติการพยาบาล (implementation) และ 5) การประเมินผลการพยาบาล (evaluation) เป็นการแสดงออกถึงความ เป็นวิชาชีพการพยาบาลเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับการดูแลอย่างมีคุณภาพ²

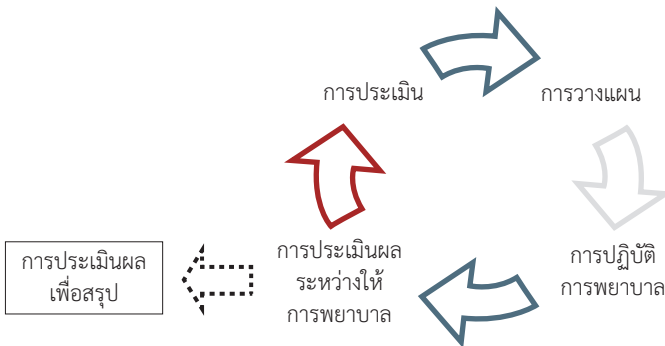
ความสำคัญ

กระบวนการพยาบาลเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยที่มีปัญหาทางสุขภาพอย่างเป็นระบบและเกิดความต่อเนื่อง ทำให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ ครอบคลุมกับปัญหาสุขภาพของผู้ป่วยตามหลักวิชาการและสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์เพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้นักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง อันจะส่งเสริมความเป็นเอกลักษณ์และมีความชัดเจนในวิชาชีพ²

ความเป็นมา

ในอดีตที่ผ่านมา กระบวนการพยาบาล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน³ ได้แก่ 1) การประเมิน (assessment) 2) การวางแผน (planning) 3) การปฏิบัติการพยาบาล (nursing intervention) และ 4) การประเมินผล (formative evaluation) เนื่องจากขั้นตอนการวินิจฉัยทางการแพทย์ถูกรวมอยู่ในขั้นตอนการประเมิน โดยระบุว่าการวินิจฉัยเป็นการประเมินอย่างหนึ่งที่มีความลึกซึ้งของการประเมิน (in-depth assessment) ซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหา (causes of problems) และ ขั้นตอนการประเมิน ประกอบด้วย การประเมินผลระหว่างให้การพยาบาล (formative evaluation) และการประเมินผลเพื่อสรุป (summative evaluation)³ ดังภาพที่ 1

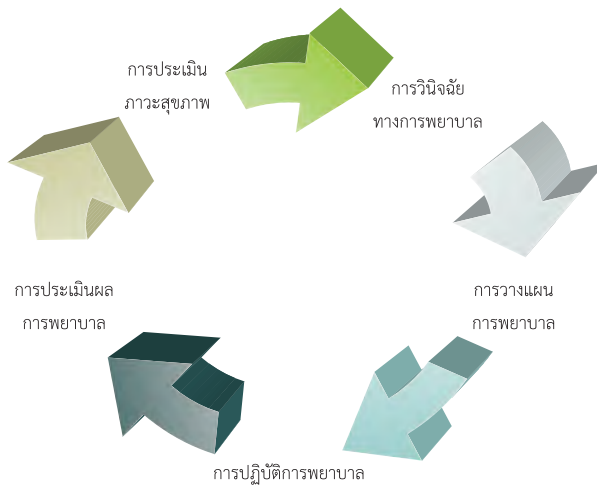
ภาพที่ 1 กระบวนการพยาบาลของ Aggleton & Chalmers (1986)

ปัจจุบันกระบวนการพยาบาลของ Ackley และ Ladwig ถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในวิชาชีพพยาบาล ประกอบด้วย ขั้นตอนที่เป็นวงจรต่อเนื่อง และมีความสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้²

1. การประเมินภาวะสุขภาพ (health assessment)
  - 1.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

2. การวินิจฉัยทางการพยาบาล (nursing diagnosis)
  - 2.1 การกำหนดข้อวินิจฉัยทางการพยาบาล
  - 2.2 การกำหนดข้อมูลสนับสนุน
3. การวางแผนการพยาบาล (planning)
  - 3.1 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
  - 3.2 การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการพยาบาล
  - 3.3 การกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการพยาบาลหรือผลลัพธ์ที่คาดหวัง
  - 3.4 การกำหนดกิจกรรมการพยาบาล
4. การปฏิบัติการพยาบาล (implementation)
  - 4.1 การปฏิบัติการพยาบาลตามแผนการพยาบาล
  - 4.2 การบันทึกทางการพยาบาล
5. การประเมินผลการพยาบาล (evaluation)

ภาพที่ 2 กระบวนการพยาบาลของ Ackley & Ladwig (2006)

จากภาพจะเห็นได้ว่า กระบวนการพยาบาลเป็นวงจรต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง หากผลการประเมินไม่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ จะต้องมีการรวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลใหม่เพื่อระบุปัญหาสุขภาพ วางแผนช่วยเหลือดูแลและปฏิบัติกิจกรรมการพยาบาลเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในการแก้ปัญหาสุขภาพของผู้ป่วย

ปัจจุบันพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการนำกระบวนการพยาบาลไปใช้ในการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วย มีดังนี้⁴

1. ขาดการฝึกอบรมการใช้กระบวนการพยาบาล
2. ขาดการตรวจสอบและกำกับดูแล
3. ขาดการสนับสนุนเชิงนโยบายจากองค์กรพยาบาล
4. สิ่งสนับสนุนไม่เพียงพอ
5. ขาดการสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ
6. ให้ความสนใจกับกิจกรรมที่ไม่ใช่การพยาบาล
7. สภาพแวดล้อมในที่ทำงานไม่เอื้ออำนวย
8. บุคลากรไม่เพียงพอ
9. ขาดทักษะในการใช้กระบวนการพยาบาลในคลินิก

จากปัญหาและอุปสรรคในการใช้กระบวนการพยาบาลในการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยดังกล่าว องค์กรการพยาบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องสนับสนุนเชิงนโยบาย และจัดฝึกอบรมทักษะการใช้กระบวนการพยาบาลเพื่อเพิ่มคุณภาพทางการพยาบาลอันจะส่งผลต่อผลลัพธ์ทางสุขภาพที่ดีขึ้นตามมา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการประเมินภาวะสุขภาพ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการประเมินภาวะสุขภาพและระบุปัญหาสุขภาพของผู้ป่วย ที่นักศึกษาคือผู้ช่วยพยาบาลสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ คือ กรอบแนวคิดแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน และของแนนดา ดังนี้²

1. กรอบแนวคิดแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอน (Gordon)

กรอบแนวคิดแบบแผนสุขภาพของกอร์ดอนเป็นแนวทางในการประเมินภาวะสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน รวมทั้งการกำหนดปัญหาสุขภาพซึ่งแบ่งออกเป็น 11 แบบแผน ดังนี้²

แบบแผนที่ 1 การรับรู้ภาวะสุขภาพและการดูแลสุขภาพ (health perception and health management)

แบบแผนที่ 2 โภชนาการและการเผาผลาญสารอาหาร (nutrition and metabolism)

แบบแผนที่ 3 การขับถ่าย (elimination)

แบบแผนที่ 4 กิจกรรมและการออกกำลังกาย (activity and exercise)

แบบแผนที่ 5 การพักผ่อนนอนหลับ (sleep and rest)

แบบแผนที่ 6 สติปัญญาและการรับรู้ (cognition and perception)

แบบแผนที่ 7 การรับรู้ตนเองและอัตมโนทัศน์ (self-perception and self-concept)

แบบแผนที่ 8 บทบาทและสัมพันธภาพ (role and relationship)

แบบแผนที่ 9 เพศและการเจริญพันธุ์ (sexuality and reproduction)

แบบแผนที่ 10 การปรับตัวและการทนทานต่อความเครียด (coping and stress tolerance)

แบบแผนที่ 11 คุณค่าและความเชื่อ (value and belief)

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาวิจัย โดยการประยุกต์ใช้แบบแผนสุขภาพของกอร์ดอนในการประเมินภาวะสุขภาพ (patient assessment form; PAF) ประกอบด้วย 9 แบบแผน ดังนี้⁵

แบบแผนที่ 1 ประวัติส่วนบุคคล (personal profile)

แบบแผนที่ 2 การรับรู้ภาวะสุขภาพของตนเองและการจัดการ (health perception and health management)

แบบแผนที่ 3 โภชนาการและการเผาผลาญสารอาหาร (nutrition and metabolism)

แบบแผนที่ 4 การขับถ่าย (elimination)

แบบแผนที่ 5 กิจกรรมและการออกกำลังกาย (activity and exercise)

แบบแผนที่ 6 สติปัญญาและการรับรู้ (cognition and perception)

แบบแผนที่ 7 การพักผ่อนนอนหลับ (sleep and rest)

แบบแผนที่ 8 การรับรู้ตนเองและอัตมโนทัศน์ (self-perception and self-concept)

แบบแผนที่ 9 บทบาทและสัมพันธภาพ (roles and relationships)

ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการใช้แบบแผนสุขภาพดังกล่าวช่วยให้นักศึกษาสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการวินิจฉัยทางการพยาบาลจากข้อมูลเฉพาะจากการประเมินภาวะสุขภาพได้ และช่วยให้นักศึกษามีทัศนคติที่ดีและมีทักษะในการใช้กระบวนการพยาบาลมากขึ้น

2. กรอบแนวคิดของแนนดา (NANDA)

กรอบแนวคิดแนนดา ของสมาคมวินิจฉัยการพยาบาลแห่งอเมริกาเหนือ (The North American Nursing Diagnosis Association; NANDA) ได้แบ่งการวินิจฉัยทางการพยาบาลออกเป็น 4 รูปแบบ⁶ ได้แก่ 1) การเน้นปัญหา (problem-focused) 2) การส่งเสริมสุขภาพ (health promotion) 3) เป็นปัญหาที่เสี่ยง (risk) และ 4) เป็นกลุ่มอาการ (syndrome) โดยมีมุมมองเพื่อตอบสนองต่อรายบุคคลขั้นพื้นฐาน 13 ด้าน ซึ่ง Doenges, Moorhouse and Murr (2006) สรุปไว้ดังนี้²

1. ด้านกิจกรรมและการพักผ่อน (activity and rest)

2. ด้านการไหลเวียนโลหิต (circulation)

3. ด้านความสมบูรณ์ของจิตใจและอารมณ์ (ego integrity)
4. ด้านการขับถ่าย (elimination)
5. ด้านอาหารและน้ำ (food and fluid)
6. ด้านสุขอนามัยส่วนบุคคล (hygiene)
7. ด้านการรับรู้และประสาทสัมผัส (neurosensory)
8. ด้านความเจ็บปวด (pain and discomfort)
9. ด้านการหายใจ (respiration)
10. ด้านความปลอดภัย (safety)
11. ด้านอนาถิมัยทางเพศและการเจริญพันธุ์ (sexuality)
12. ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction)
13. ด้านการเรียนรู้ (teaching and learning)

กระบวนการพยาบาลเป็นการกระทำกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง แต่ละขั้นตอนของกระบวนการพยาบาลเป็นการดำเนินการค้นหาปัญหาสุขภาพและวางแผนช่วยเหลือดูแลให้สอดคล้องกับปัญหาสุขภาพของผู้ป่วย การใช้กระบวนการพยาบาลในการปฏิบัติกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลเป็นการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งรายละเอียดของกระบวนการพยาบาลในแต่ละขั้นตอน มีดังนี้

กระบวนการพยาบาล

1. การประเมินภาวะสุขภาพ

การประเมินภาวะสุขภาพ สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากการซักประวัติและการตรวจร่างกาย เพื่อค้นหาปัญหาสุขภาพของผู้ป่วย และนำข้อมูลมาวิเคราะห์แปลผล เพื่อนำไปสู่การระบุปัญหาของผู้ป่วย โดยนักศึกษาผู้ช่วยพยาบาลจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับชนิดของข้อมูล แหล่งข้อมูล วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การซักประวัติสุขภาพเพื่อวางแผนช่วยเหลือดูแล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อระบุปัญหาสุขภาพ ดังนี้²

1.1 ชนิดของข้อมูล ประกอบด้วย 2 ชนิด ดังนี้

ข้อมูลอัตนัย (subjective data; SD) เป็นข้อมูลที่ได้จากการซักประวัติ การสัมภาษณ์ การบอกเล่าของผู้ป่วยหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือความรู้สึกที่ผู้ป่วยเล่าให้ฟัง เรียกว่า อาการ (symptoms) เป็นข้อมูลที่ไม่สามารถวัดและประเมินได้ด้วยวิธีการตรวจ

ข้อมูลปรนัย (objective data; OD) เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การตรวจร่างกาย หรือตรวจวัดด้วยเครื่องมือต่าง ๆ สิ่งที่ตรวจพบเรียกว่า อาการแสดง (signs) รวมไปถึงผลตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจพิเศษต่าง ๆ ด้วย

1.2 แหล่งข้อมูล ประกอบด้วย 2 แหล่ง ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ (primary source data) เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ หรือการซักประวัติสุขภาพจากผู้ป่วยโดยตรง รวมทั้งข้อมูลจากการตรวจร่างกาย ซึ่งถือว่าข้อมูลประเภทนี้เป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุด

ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary source data) เป็นข้อมูลที่รวบรวมได้จากแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือจากผู้ป่วย เช่น ข้อมูลจากเวชระเบียน การบันทึกของแพทย์ การบันทึกทางการพยาบาล ฯลฯ รวมถึงข้อมูลจากรายงานผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจพิเศษต่าง ๆ

1.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีหลากหลายวิธี ดังนี้

การสังเกต จากการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 สังเกตลักษณะทั่วไปของผู้ป่วย สีหน้า ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ระดับเสียง และลักษณะการพูดคุยต่าง ๆ จะสะท้อนถึงความรู้สึกหรือปัญหาของผู้ป่วย การสังเกตพฤติกรรมการแสดงออก กิจกรรมต่าง ๆ หรือการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้ป่วย

